

njimi se ne bo le večja mlečna sposobnost, temuč tudi popolnša telesna oblika in posebno zadnji del života, ki je pri muriških govedih nekoliko pomanjkljiv, zboljšati dala. Unterwaldenska goveda so kaj lepo vstvarjena, posebno v zadnjem delu života.

Nikakor pa nočem po vse zametavati domačega blagá, vsaj tudi doma se tu in tam marsikaj dobrega nahaja. V tem oziru opozorujem častite bralce le na oni spis o zbolšanji govedoreje, katerega sem pisal v lanskem letniku in povedal, kako so Angleži dosegli sedanje, po celem svetu za vpitanje tako zelo sposobno Shorthornsko pleme s tem, da so se zbiranjem naj-sposobniše in najbolj ješče živine in se stanovitnostjo to dosegli.

Ko bi se kak gospodar na Kranjskem potrudil, ne le iz svojega hleva, ampak sploh zbrati po Kranjskem najizvrstniše mlekarice, prepričan sem, da, če bi potem vedno le take rabil za pleme stanovitno od rodu do rodu, bi v 20 letih imel slovečo govejo čedo, odlično v molzni sposobnosti. Tako se nahajajo na Tominskem sicer majhne krave, pa za molžo prav dobre. V hlevu kmetijske goriške šole imamo tudi tako kravo, ki, če tudi majhna, je leto in dan dala 1900 lit. mleka.

Uže sedaj zahajajo celó Nemci iz ponosne Nemčije po krave v avstrijske planinske dežele in celó na Kranjsko; kaj bi še le bilo, ako bi imeli tudi kranjski živinorejci živino lepih oblik in odličnih lastnosti! Zato naj merodajni krogi vse poskusijo, da bo tudi Kranjec se svojimi govedi slovel po svetu in privabil kupcev v deželo, ki bodo dobro plačevali lepo blago.

To so moji nasveti, po katerih naj bi se ravnali slovenski živinorejci pri izbiranju govejih plemen za izboljšavo domače goveje živine. Podajam jih na podlagi lastnega prepričanja, vsaj sem obhodil, od sl. kmetijskega ministerstva poslan, vse slovenske pokrajine in si prisvojil znanje krajnih razmer, katerim vsem zamorejo zadostovati našeta plemena: Za doline z lepimi in dobrimi travniki in obilno klajo je Pincgavski, za hribe (planine) zadovoljni Belanski, za kamniti svet pa Unterwaldenski rod; vsi trije daje obilno mleka. Tretji je pa tudi za vprežne namene izvrsten, katerega sicer — če se ravná le za vprežno sposobnost, zamore nadomestovati Muriški rod, ki pa — to naj si tudi sleherni zapomni! — zahteva dobro sladko senó. Kjer pa gospodar nima sladkega sená, ampak kislo, tam bo morda Mariadvorsko pleme, katero je dokaj manj zbirčno, bolje zadostovalo; ono je hitre rašče, se ve da le srednje mlečnosti, za vprego tudi ni pretrdno.

Ne smemo pa pozabiti na prvi temeljni pogoj vspešniše živinoreje, to je, na marljivo oskrbovanje živine, na zadostno krmenje in na vodila umne živinoreje, ker le tako bodo tudi slovenski živinorejci dosegli to, kar so žalibog pred nami drugi deželani, na priliko, Pincgavci, Belanci, posebno se ve da Švajcarji, ki so si tudi resnično iz živinoreje prigospodarili in pridobili toliko, da njih blagostanje sme imenovati se prav dostojno, čeravno prebivajo v goratih krajih, kjer o poljedelstvu ni duha ne sluha.

Prav ima minister kmetijstva, odgovarjaje na domoljubno interpelacijo naših poslancev grofa Hohenwarta, če povdarja v odgovoru, da morajo posebno kmetovalci sami ožje se organizovati in sodelovati, da se zboljša njihovo sedanje res žalostno stanje. Učimo se tedaj biti umni poljedelci pa tudi umni živinorejci!

Kakošna trtna plemena naj se izbirajo za nogađe dolenjske?

Spisal Majdič.

Zima leta 1879. in 1880. je nas Dolenjce, kakor tudi naše sosedne dežele ob mnogo lepih in zdravih trt pripravila Ker moramo toraj misliti na zasaditev novih vinogradov ter seči po družih trtah, zato sezimo zdaj po boljših sortah. Predno se pa vsega tega lotimo, je prvi pogoj srečnega vspeha izbira pravih sort za našo dolenjsko stran. Govoriti bi nam sicer bilo potrebno, še poprej o pripravi sveta za nasaditev novih vinogradov, a o tem so nas pa uže „Novice“ lansko leto poučile, po navodu gosp. vodje R. Dolenca.

Gotovo bi bilo marsikateremu všečno, ako bi naštel nekatere boljše sorte za Dolenjsko. Te-le so:

1. Grganja, trolska sorta. Ona rodi močno in rada, a rast njena ni nič kaj korenjaška in bolj slabotna. Ona ima posebno to dobro lastnost na sebi, da prav kasno odžene, pri vsem tem pa vendar zgodneje dozori, kakor marsikatera druga sorta. Vsled te kaj dobre lastnosti bila bi posebno za nas Dolenjce kaj pripravna, ker tolikokrat trpimo po spomladanskem mrazu. Vино iz te bele sorte ni nobene posebnosti, a vse eno bi smeli ponosni biti, ako bi bilo naše sedanje tako, kakor je to.

2. Slankamenka in Rožica, slavonski sorti. To ste sorti izvrstni, kar se tiče kvantitete vina. Oni rodite grozde posebne velikosti; reči smem, da čez tri grozde ne spravi Dolenjec v svoj škafček, ako se spomnim na grozde, koje smo občudovali na trtah slapenske vinorejske šole. Vино iz teh dveh sort pridelano je bolj mehko; kar se tiče kvalitete, prav dobro. Slankamenka (bela) in Rožica (rudeča sorta) rodi po besedah gosp. Dolenca toliko, da se je od nje užedo 300 veder vina na oralu pridelalo. Najboljše je, če se vino teh dveh sort skup zmeša.

3. Burgundec beli, francoska sorta. Beli burgundec ima črnemu burgundcu enake lastnosti, razlikuje se samo potem, da ima uni belo grozdje. Kar se tiče zemlje in lege, je z vsako zadovoljen. Vино daje kaj fino, aromatično, krepko in prav stanovitno.

4. Rulandec ali rujavi burgundec, francoska sorta. Kakor uže ime kaže, je to burgundsko pleme. Grozde rodi bolj majhne, a bogate. Na to, da so grozdi majhni, ne smemo ozira jemati, kajti belo vino iz te sorte napravljeno je jako, jako fino, boketno in obdrži vedno neko sladkobo v sebi. Prepričan sem, da je Rulandec, pridelan na slapenski vinorejski šoli, od jeseni leta 1879. do velike noči še zmerom kipel.

5. Priporočitve vredne bi bile dalje še sorte, ki dajejo bela vina (pa vendar ne toliko za Dolenjsko), kakor: Traminer, Ortlieber in kraljevina.

6. Burgundec črni, francoska sorta. Rodi ta sorta prav bogato, grozde ima bolj majhne, zahteva torej daljšo reznjo, jagode zelo goste. Z vsako lego in svetom je on zadovoljen. Vино iz te sorte napravljeno je kaj fino, milo, nekoliko greokastega okusa, vsled česar je ravno tako priljubljeno. Na Francoskem se napravlja iz te sorte sloveče vino „bordeaux“, na Českem vino „Melnyker“. Kaj želeti bi bilo, da bi se ta, kakor tudi

7. modra Frankinja, pri nas udomačila. Vино te sorte posebno priporoča nek strokovnjak kletarstva pomešati z onim črnega burgundca. Marsikateri jo zamenjuje s črnim burgundcem, toda med njima je velikanska razlika. Ona ima velike bolj kasno zoreče grozde, debele in bolj redke jagode, v listji in rašči, sploh v vsem je različna od burgundca.

8. Portugalka, kakor uže ime kaže, portugalska sorta. Ona dozori prav zgodaj, grozde ima srednje velikosti prav lepe modre barve, odgojo zahteva nizko in kratko režnjo na palce — ščape. Lege ne zahteva nič kaj posebne, še zadovoljneja je s slabšo, isto tako s svetom. Vino daje kaj fino, črno, sladko kislato, kar bi bilo posebno za nas Dolenjce kaj izvrstno. Vino iz nje pridelano slovi daleč po svetu pod imenom „Vöslauer“ ali pa tudi „Radner“. Za trgovino z grozdem je ta sorta zaradi njene godnosti in lepote posebno priporočna.

To so sorte, ki bi se naj jih po mojih mislih poprijeli dolenjski vinorejci ter jih zasajali in pomnoževali po svojih vinogradih. Se ve da se naš nekako trdovratni in starokopitni kmet tega sam ne bode nikdar lotil, torej bi bilo želeti, da bi to stvar utrjevali umnejši vinorejci in pa častita duhovščina ter da bi se tako prišlo s časoma do poštenih vinorejskih — dolenjskih krajev.

Vse te sorte se dobijo, bodi-si v podobi kovči ali bilf, v vinorejski in sadjerejski šoli na Slapu pri Vipavi, kjer bode vodstvo vsakateremu s poštenim in solidnim blagom proti nizki ceni postreglo. *)

Gospodarske novice.

* *Svinjsko meso, slanino in klobase iz Amerike* je vlada avstrijsko-ogerska z ukazom od 10. dne t. m. prepovedala uvažati v dežele našega cesarstva — zakaj? pa v tem ukazu ni rečeno. Da bi trihine (bolezen svinjska) bile vzrok tej prepovedi, ni menda resnica, bolj verjetno je to, da ogerska svinjereja trpi po uvažanju ameriške svinjine toliko škodo, da ste vlada ogerska in avstrijska segli po gori navedeni prepovedi.

Podučne stvari.

Hude pijance pijančevanja odvaditi.

Zelo znan pomoček, pijanca odvaditi pijančevanja, je to, da se vsaki jedi primeša toliko žganja, da ima okus po žganji. Če pijanec stanovitno take jedi dobiva, se mu vinska pijača tako pristudi, da še vinskega duha strpeti ne more. V 8 do 14 dneh se neki odvadijo pijanci pijančevanja, če se strogo tako ž njimi ravna.

Drugo zdravilo pijančevanja pa priporoča dr. Jackson, viši zdravnik v azilu v Davsville-i (severni Ameriki). Po njegovih skušnjah se pijancu mora odtegniti vsaka mesena jed, kava in pa tobak popolnem; namesti mesenih jedil naj dobiva sočivje in sadje (jabelka, hruške, češplje, češnje, breskve), kruh pa naj se mu peče iz pšeničnih otrobov, kakor ga hidropati svojim bolnikom dajejo. Pri tej hrani pijancu ni mogoče pol leta obstati, in pristudi se mu tako poželjenje po žganji in vino, da opusti pijančevanje.

*) Svetovalo se je od več strani, naj bi za odvrnitev grozne trtne uši se tudi na Dolenjskem zasadile ameriške trte, češ, da se jih filoksera ne loti. Temu nasproti pa se glasi mnogo družih skušenj, katere v ameriških trtah ne vidijo gotovega pomočka zoper nadlogo trtne uši. Tako je prišla v Parizu koncem lanskega leta od dr. pl. Schumbergerja knjižica na svitlo, v kateri dokazuje, kako nevarna bi bila zasadba ameriških trt, vsakako pa prenaljena, dokler niso gotove skušnje izpričale, da se filoksera gotovo ne loti teh trt, ali vsaj nekaterih njenih plemen ne. Držimo se — svetuje — za zdaj žveplenega ogljenca (Schwefelkohlenstoff). Vred.

Narodne stvari.

Minister pravosodja baron Lasser

in njegov ukaz sodnijam kranjskim leta 1862.

Promemoria našim gosp. državnim poslancem gledé na njih interpelacijo zarad slovenskega jezika v sodnijah na Kranjskem, Primorskem itd.

Glasoviti odlok Stremayr-Waserjev, po katerem ne bi smel slovenski jezik več od ljudstva našega v pisarnice kranjskih sodnij, pa tudi iz sodnijskih pisarnic ne več do ljudstva našega, češ, da nemški jezik je edino „landesüblich“ sodnijam kranjskim, je silno razburil deželane kranjske pa tudi vse druge slovenske pokrajine. Nekateri rodoljubi so zaradi tega mislili, naj občine Nj. ekscelesco gosp. ministra dr. Pražaka obsujejo s peticijami, da se prekliče odlok c. k. najviše sodnije dunajske. Jaz nisem tega mnenja, ker poslanci naši so pravi poverjeniki naših občin, tedaj našega naroda; oni pa so uže svojo dolžnost spolnili in z gosp. vitezem Schneidom na čelu stavili do gospoda pravosodnega ministra interpelacijo, ki so jo tudi „Novice“ objavile v 11. listu. Na to resno in dobro utemeljeno vprašanje pričakuje zdaj ves svet odgovora in odgovora pravega in pravičnega.

Da pa naši gosp. poslanci morejo gospoda ministra opozoriti na neki dokument velike važnosti, pošiljam jim tu prepis „dopisa z Dunaja“ v „Novicah“ od 26. marca 1862. leta, ki kaže, kako je uže pred 19 leti v isti zadevi sodil baron Lasser, ki je takrat v ministerstvu Schmerlingovem minister pravosodja bil.

Ta velevažni dokument je razpis (ukaz), ki ga je minister Lasser, kateremu Nemci ne morejo očitati, da je Slovanom bil preveč nagnjen, sodnijam na Kranjskem, Primorskem, Štajarskem in Koroškem 15. dne marca 1862. leta razposlal zaradi rabe slovenskega jezika v njihovih pisarnah.

Kar je uže pred 19 leti, to je, leta 1862. veljalo, vendar ne more neveljavno biti leta 1881., marveč brez „nach Möglichkeit“, „nach Thunlichkeit“ se spolnovati, ker v 19 letih je došel slovenski jezik na vrhunec svoje sposobnosti v uradih, šolah in javnem življenju.

Izročevaje prepis onega znamenitnega „dopisa z Dunaja“ našim gosp. državnim poslancem, dodajam jim pa to prošnjo: naj s tem dopisom stopijo do Nj. ekscelesce ministra Pražaka in ga prosijo, da v aktih pravosodnega ministerstva poiskati dá gori navedeni ukaz od 15. marca 1862. leta, ki kaže, kako je uže minister Lasser nasproti Stremajer-Wasserju sodil o slovenskem jeziku leta 1862.

Omenjeni dopis v 13. listu „Novic“ leta 1862. se tako-le glasi:

„Na Dunaji 12. marca 1862. M.

Ravno doteka leto, odkar so se zadnji izmed 20.000 podpisov podpisavali na znano slovensko peticijo, katera, da-si je bila od vse poštene slovenske inteligencije podpisana ali vsaj pohvaljena in potem slovesno izročena, a na zadevnem mestu, kakor je podoba, vendar ne posebno čislana. Toda zadovolimo se z nje moralnim uspehom, kajti ona je pokazala narodu, česar mu je treba, in je povišala rodoljuba srčnost in veselje, videčemu toliko množico edinomiselnikov.

V ti prošnji je namreč visoka vlada spoznati mogla zahteve Slovencev vedno zvestih, katerih se oni drže letos kakor lani, in katerih spolnitev, če Bog dá in pravica gospodarji, tudi doseči morajo.

Ena teh želj je zadevala rabo slovenščine v cesarskih pisarnicah, zlasti pa pri sodnijah, kakor